

metod dříve u nás neuznávaných nebo označovaných za subjektivistické. Od důrazu na metody kvantitativní se přechází také ke zdůraznění metod kvalitativních, od metod zajišťujících zkoumání sociální reality jako objektivní a zkoumání lidského subjektu jako objektu sociálních vztahů se přechází k zájmu o metody rozumní a pochopení, hermeneutiky, psychoanalýzy a interpretačních postupů, které nejsou jen vrtochem, ale skrývají v sobě cenné jádro.

Nejde snad o to, že od jedné krajnosti metod kvantitativních a takzvaně jediné objektivních přejdeme k metodám jen kvalitativním a duchovědním. Jde o to, aby byly uznány a používány všechny teoretické a metodologické nástroje, které prohlubují naše poznání objektivní sociální reality, objektivní a sociální determinované kvality člověka, ale také ty, které umožňují lépe hlouběji a všestranněji přistoupit k pochopení subjektivity sociální i individuální. Marx mluvil o tom, že člověk si osvojuje svět mnoha způsoby a přístupy. Dnes již dokonce sociologové hodlají pořádat semináře o umění jako o jednom ze způsobů pochopení a uchopení člověka a jeho individuální i skupinové subjektivity. A biografická a autobiografická metoda, přístupy sebeanalýzy a autokomunikace jsou dnes se zájmem zkoumány v Sovětském svazu ve spojení se zájmem o studium autorů metod duchovědních a rozumějících včetně vydávání jejich děl v ruském překladu.

Sociální skutečnost není nikdy přesná a pevně vymezená danost, je to sféra možného překračování danosti, je to oblast kroků do neznáma a do nejistot, protože cesta k novému ve společnosti je opuštěním jistoty starého, zaběhaného, ale také konzervativního, reprodukovatelného téhož. Sociální skutečnost není jen souhrn toho, co v ní za skutečné uznáváme, je v ní mnoho živelného, a to jak živelných jevů žádoucích, tak i živelných jevů nežádoucích a negativních. Lze dokonce říci, že sociální realita je emergentní, protože produkuje a obsahuje možnosti tvorby, volby variant z možností, překročení daného, vstup do nové neznámé oblasti tvořivosti a invence, imaginace a fantazie. Vždyť Lenin, tento realistický politik, ale také velký revolucionář a člověk, učil marxisty revolucionáře nutnosti snít!

*Doc. dr. Eduard Urbánek, CSc.
Filozofická fakulta UK,
Praha*

K některým otázkám vědeckého postžení mládeže v období společenské přestavby

Vstupujeme do etapy vývoje socialismu, jejímž cílem je uvolnit všechny potenciální možnosti pro dosažení vyšší efektivity jejího sociálního a ekonomického rozvoje. Nová kvalita společenského vývoje je spojena s řešením sociálních podmínek a předpokladů otevírajících reálný prostor pro rozvoj a kultivaci člověka a jeho tvůrčích schopností. Takovýto úkol prioritně obsahuje i překonávání rozpornosti současného procesu reprodukce sociálně ekonomických podmínek lidského života s potřebami a požadavky budoucnosti, což se v plné míře musí promítnout i do vědeckého postžení otázek mládeže.

V souvislosti s počínající přestavbou bývá často konstatováno, že daný proces vytváří kvalitativně novou situaci pro sociální rozvoj mládeže. Tato změna je mimo jiné spojována s potlačováním projevů formalismu, překonáváním nekritického a schematického pohledu na dosavadní sociálně ekonomický rozvoj naší společnosti. Zmíněné skutečnosti spolu s právní základnou procesů společenské přestavby jsou potom ve svém souhrnu mnohdy považovány za rozhodující podmínku aktivizace mladé generace a zvýšení jejího podílu na aktuálních a perspektivních společenských přeměnách.

Nechci tím pochopitelně popírat významný vliv všech těchto skutečností na sociální rozvoj mládeže, na utváření jejích osobnostních charakteristik potřebných pro řešení úkolů společenské přestavby. Tyto otázky je však třeba posuzovat v širších kontextech. Sociální rozvoj mládeže představuje specifický projev obecnějších tendencí vývoje celé naší společnosti. Jinými slovy, je třeba mnohdy jen proklamovanou dialektiku vztahu mládež–společnost důsledně prosadit do sociologického myšlení na všech jeho úrovních.

Je třeba respektovat, že „vztah jedince a společnosti je mnohonásobně zprostředkován jeho začleněním do struktury sociálních vztahů, skupin, institucí a organizací, jejichž prostřednictvím uspokojuje své potřeby i realizuje svůj aktivní vliv na společenské procesy“ (*Prognóza sociálního rozvoje československé společnosti*. Praha, ÚFS ČSAV 1987). Při analýze vztahu mladých lidí a společnosti musíme proto prioritně vycházet z jejího začlenění ve strukturu sociálně třídní, vzdělanostní a kvalifikační, profesní, demografické, ve strukturách rodinných, ve formálních i neformálních zájmových strukturách apod. Postavení mladých lidí v těchto strukturách totiž vytváří nejen diferencované podmínky pro jejich sociální rozvoj, ale prostřednictvím reflexe tohoto postavení jsou přijímány a hodnoceny společenské podněty vyplývající z aktuálních tendencí sociálního a ekonomického vývoje.

Hovoříme-li proto o mládeži v podmínkách přestavby, je třeba se oprostít od jakýchkoli náznaků schematismu, které by podle mého názoru zákonitě vedly k neoprávněným globálním soudům optimistické či naopak pesimistické povahy.

Jsem přesvědčen, že vztah k přestavbě, reprezentující dnes jeden z klíčových aspektů vztahu jedince a společnosti, nelze odvíjet z pouhé generační příslušnosti.

Toto stanovisko vyplývá i z faktu zprostředkovaného charakteru mechanismů reflexe, poznání a hodnocení světa a společnosti mládeží, zejména v počátečních životních etapách. Můžeme tak hovořit o řadě sociálních „filtrů“, které u jednotlivých skupin mladých lidí spoluvytvářejí diferencované představy o vlastním uplatnění a perspektivách ve společnosti. Velice často jsou tyto „filtry“ spojeny se začleněním například do struktur rodinných, pracovních, vrstevnických a dalších.

Jejich působení má spíše kontinuální charakter a může tak v některých případech být i zdrojem jevů, které svou povahou přispívají k dosavadní statickosti společenského vývoje a představují také jisté bariéry pro začínající přestavbu. Proto ani otázky diskontinuity či kontinuity vývoje společnosti nelze řešit pouze na základě mnohdy zjednodušeně chápaného inovačního potenciálu mladé generace.

Z předcházejících úvah je patrně zřejmé, že v otázkách mládeže a přestavby preferuji spíše pohled diferencující, vycházející především z odlišných podmínek sociálního rozvoje jednotlivých skupin mladých lidí a obsahující i jistou distanci od úlohy generačního rozvrstvení. Považuji za nutné si však závěrem položit otázku, jak v následujícím období bude vnitřně rozporuplná situace vyplývající z nutnosti výraznější dynamiky vývoje společnosti a současně z potřeby stabilizovat některé základní podmínky. Je zřejmé, že období závažných společenských změn je vždy spojeno s prohloubením stávající diferenciace, popřípadě i se vznikem nových diferenciačních linií. V tomto kontextu je potom možné předpokládat prohloubení sociální diferenciace mládeže jako součásti diferenciace celé společnosti. Zároveň však nelze vyloučit ani vznik některých generačních rozdílů, pokud řešení zmíněné vnitřně rozporuplné situace se projeví v dočasných obtížích s bezprostředním dopadem právě na život mladých lidí. Tyto otázky by se podle mého názoru měly promítnout i do teoreticko-metodologických úvah o generaci jako výsledku společenského zrání, o generační kultuře apod.

Doc. ing. Dalibor Holda, CSc.
Ústav marxismu-leninismu UK,
Praha

TO JE ALB BUBOS, VÍD

522 DOCE NTE!